No. 52.

JAVASCHE COURANT.



DINGSDAG *den 29sten April 1828.*

OFFICIEEL GEDEELTE.

Rapport van Zijne Excellentie den Luitenant Gouverneur Generaal aan Zijne Excellentie den Kommissaris Generaal.

MAGELLANG, *den 19den april 1828.*

Vernomen hebbende, dat na het eindigen der *Poeasa* de muitelingen zich ten getale van 1500 à 2000 man te *Semen* verzamelden, met het voornemen om in het Padjangsche te vallen, achtte de kolonel *Cochius* het geraden, derwaarts eene gecombineerde beweging te maken, te meer daar de pangerang *Notto Diningrat*, zoon van den pangerang *Mangkoe Boemie*, zijn voornemen reeds vroeger had te kennen gegeven, om zich bij het vertoonen onzer magt aldaar te komen onderwerpen.

Als den uitslag dezer expeditie heb ik de eer Uwe Excellentie te melden, dat voornoemde pangerang, gisteren bij de 1ste mobile colonne, onder bevel van den luitenant kolonel *Sollewijn*, is overgekomen, vergezeld van zijne moeder, vrouw en kinderen, hebbende de muitelingen, ten getale van 1500 man, den vorigen dag *Semen* verlaten, met het voornemen, zoo als men zegt, om zich over *Gamping* en *Melatti* naar het Padjangsche te begeven, op welke beide plaatsen men daarop voorbereid is.

Bij mijn laatste rapport, d. d. 15 dezer, had ik de eer Uwe Excellentie bekend te stellen, dat door den majoor *Buschkens* te *Pakkongan* eene kleine sterkte werd daargesteld, en nader is mij door dien hoofdofficier gerapporteerd, dat in den morgen van den 6den dezer de muitelingen, ten getale van 400 man, dezen post zijn komen aanvallen, doch dat de bezetting, zamengesteld uit 1 officier, 10 europezen, 10 sumanappers en 20 tagalsche barissans, hen onder het toebrengen van eenige dooden en verscheiden gewonden heeft afgeslagen.

De Luitenant Gouverneur Generaal,
(Was geteekend) DE KOCK.

BATAVIA, *den 27sten april 1828.*

Wij hebben tijdingen van de *Magellang* van den 21sten jl., ons berigt gevende, dat de waarnemende controlleur der landelijke inkomsten van de afdeeling *Djetis*, vernomen hebbende, dat zich ten westen van het distrikt *Limpocjang* onder den berg *Sendoro* eene bende van 400 muitelingen bevond derwaarts rukte met den regent, de barissans, pradjoerits en een klein detachement djajangs sekars, om eene verkenning te maken, het geen geschied is tot aan de benting van *Serang*, op de grenzen der residentie *Pekalongang* gelegen. Genoemde controlleur had den vijand ontwaard doch op eenen te grooten afstand om dien eenige afbreuk te kunnen toebrengen. De controlleur en de regent vernemende, dat de muitelingen eene beweging naar de kanten der residentie *Kadoe* wilden maken, namen den terugtogt naar hunne vorige standplaats aan, in de hoop van den vijand op hunnen weg te zullen vinden, doch de zware regen heeft die ontmoeting waarschijnlijk verhinderd.

Den volgenden morgen vroegtijdig werd een vrij hevig geweer vuur gehoord van de kanten der grenzen, alwaar de sub-demang van *Peteer* met eene barissan geposteerd is om het doordringen des vijands te beletten.

De voornoemde controlleur rukte daarop derwaarts voort, en ontmoette op eenen kleinen afstand der grenzen den meergemelden demang, die hem verhaalde dat hij, dewijl alle zijne patronen verschoten waren, voor eene overmagt de wijk had moeten nemen, en dat hij nog vervolgd werd door ongeveer 350 muitelingen, voorzien van vier vaandels. Op dit rapport vereenigde de controlleur zijne magt met die des sub-demangs en ging den vijand te gemoet, die dan ook weldra tot staan werd gebragt. Een levendig geweer vuur, hetwelk een kwartier uurs duurde, werd daarop van weerszijden geopend, waarna de vijand in aller ijl de vlugt nam in het geberge, waar hij zoo veel mogelijk door de onzen vervolgd werd.

Bij deze ontmoeting zijn vier muitelingen gesneuveld en twee gevangen genomen, terwijl het getal der geblesseerden niet kan worden opgegeven. Van onze zijde hebben wij hoegenaamd geen verlies geleden. Alle de inlandsche hoofden, de barissans, pradjoerits en djajang sekars hebben zich uitmuntend gedragen, en het gedrag van den sub-demang van *Peteer*, van den kapitein der pradjoerits, en van den wachtmeester der djajang sekars wordt bijzonder door den meergemelden controlleur geprezen.

Onder dagteekening van den 22sten van *Magellang* vernemen wij dat aldaar het berigt was ingekomen, dat de hoofd-rebel *Dipo Negoro*, met ongeveer 3000 man, naar de kanten van *Djocjokarta* was getrokken, met het voornemen om die plaats in te nemen of den minderjarigen Sultan uit den Kraton op te ligten; tot welke einden hij door de bevolking ladders en andere benoodigdheden heeft doen aanmaken en mede dragen om de muren te beklimmen. Het schijnt alzoo dat de omstreken van [illegible], die aandacht van den vijand tot zich trekken.

Van *Pekalongang* wordt ons onder dagteekening van den 24sten gemeld, dat een 400 tal muitelingen de rust in het Djabarangkasche distrikt gestoord hebben, door alles in de dessa *Serodjo* te verbranden. Den controlleur der landelijke inkomsten, *N. Levijssohn*, was door den resident van *Pekalongang* eenige versterking gezonden, om de muitelingen te verdrijven, en het verdere doordringen te beletten.

IN-OFFICIEEL GEDEELTE.

NEDERLANDEN.

'S GRAVENHAGE, *den 22sten october.*

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Koninklijke Boodschap, gelezen in de Zitting van donderdag, den 18den october.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Bij de opening Uwer tegenwoordige zitting, gaven Wij aan U Edel Mogenden Ons voornemen te kennen, om, ten behoeve Onzer Oost-Indische Bezittingen, nog eene tegemoetkoming voor te dragen, welke voor het oogenblik geene andere, dan de bereids door Uwe Vergadering gewaarborgde, opoffering zoude vorderen.

Wij hebben bevonden, dat de voordeelige wijze, waarop de opneming van het kapitaal van *twintig millioenen*, bij de Wet van [illegible] (*Staatsblad* no. 12) bewilligd, [illegible] *f* [illegible] waarborg verder te verlengen, dan bij de gezegde Wet voorzien is.

Deze tegemoetkoming zal kunnen strekken, om, bij het herstel der rust in die Bezittingen, het Bestuur aldaar in staat te stellen, een nieuw tijdperk met orde in te treden, en, zonder stremming van den loopenden dienst, geschikte maatregelen te beramen, tot verevening van den achterstand der geldmiddelen, waarop de tot nu gevoerde hardnekkige tegenstand eenen treurigen invloed heeft geoefend.

Tot dat einde wordt het hiernevensgaande ontwerp van Wet, vergezeld van eene Memorie tot toelichting van deszelfs bepalingen, met vertrouwen aan Uwe Vergadering aangeboden.

En hiermede bevelen Wij U, Edel Mogende Heeren, in Gods Heilige bescherming.

's Gravenhage, den 17den october 1827.

(Geteekend) WILLEM.

ONTWERP VAN WET.

Vermeerdering der leening voor Oost-Indie.

WIJ WILLEM, enz.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, bij het te verwachten herstel van de rust op het eiland *Java*, aan het Bestuur der Oost-Indische Bezittingen eenige meerdere ruimte van gelden [illegible] middelen [illegible], en in staat gesteld worden, tot de afzondering der som van *een millioen viermaal honderd duizend guldens*, jaarlijks bepaald voor rente en aflossing der leening, vastgesteld bij de Wet van den 23sten maart 1826 (*Staatsblad* no. 12)

Dat de wijze, waarop het kapitaal van die leening is opgenomen, toelaat om hetzelve, ter bereiking van het gemelde oogmerk, te verhoogen, zonder de werking van den waarborg verder te verlengen, dan bij de gedachte Wet als mogelijk was verondersteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De leening van *twintig millioenen guldens*, bepaald bij art. 1 van de Wet van den 23sten maart 1826 (*Staatsblad* no. 12), zal kunnen vermeerderd worden met *twee millioenen zevenmaal honderd duizend guldens*, en alzoo gebragt tot *twee en twintig millioenen zevenmaal honderd duizend guldens*.

2. Al de bepalingen van de, bij het vorig artikel vermelde Wet, zijn op de vermeerderde leening toepasselijk, blijvende de waarborg van 's Rijks wege, voor zoo veel des noods, gedurende een tijdvak van *dertig* jaren toegezegd, op de jaarlijksche som van *een millioen viermaal honderd duizend gulden* vastgesteld.

Lasten en bevelen, enz.

MEMORIE, behoorende tot een ontwerp van Wet tot vermeerdering met f 2,700,000, van de leening ten behoeve van de Geldmiddelen der Overzeesche Bezittingen, volgens de Wet van den 23sten maart 1826, (Staatsblad no. 12), *gedaan.*

De leening van *twintig millioenen guldens*, ten behoeve van de Overzeesche Bezittingen, heeft middelen opgeleverd, om onderscheidene bezwaren, die de Indische Regering drukten, weg te nemen; om de voldoening van de loopende lasten aldaar mogelijk te maken; hoognoodigen toevoer uit het Moederland te geven, en daarenboven zelfs, om de schatkist van het Rijk wederom in het bezit te doen komen van de voorschotten voor de Indische Administratie, in vroeger jaren gedaan.

Belangrijke oogmerken zijn dus bereikt geworden, door het verstrekken van het gedachte kapitaal; en het verleenen van den waarborg van het Moederland daarvoor, is geweest een hoogstnuttige maatregel, om de middelen te verkrijgen voor het bieden van eene ondersteuning aan het Indisch Bestuur, die krachtig moet medewerken, om hetzelve te redden uit de geldelijke ongelegenheden, waarin hetzelve zich, door de omstandigheden als anderzins, geplaatst vond.

Ter vernietiging van den achterstand kunnen geene meerdere opofferingen dan de bereids gedane, door het Moederland aan *Java* gebragt worden, daar thans door zich, volgens de laatst ontvangene berigten, het stellig vooruitzigt op, dat, bij de aankomst der uitgezondene versterking, de rust eerlang op *Java* zal kunnen worden hersteld; wanneer men zich nu op dat gewenschte oogenblik plaatst, mag het als hoogst belangrijk beschouwd worden, dat het Indisch Bestuur op dat tijdstip eenige ruimte van geldelijke middelen in handen bekomt, om het als dan in te treden nieuw tijdvak van beheer met vrucht eenen regelmatigen aanvang te doen nemen; hetzelve door gereede betalingen van het oude aftescheiden; door eenen ruimeren omloop van geld, het evenwigt in de publieke zaken te herstellen, en alzoo de mogelijkheid te doen geboren worden, om, de uitgaven in derzelver natuurlijke grenzen terug brengende, de *f* 1,400,000 voor rente en aflossing der leening, voor het vervolg, van de inkomsten af te zonderen, en dus door de Kolonie zelve te doen dragen.

Met die inzigten kan eene nieuwe hulp van 2,700,000 aan Indie verleend worden, en de voordeelige wijze, waarop de opneming van het kapitaal van *f* 20,000,000 heeft plaats gehad, biedt daartoe eene gunstige gelegenheid aan, zonder de werking van den waarborg verder te verleggen, dan bij de Wet van den 23sten maart 1826, zoo als mogelijk was verondersteld.

De opneming van dit kapitaal successief, naar mate van de behoeften hebbende plaats gevonden, en de renten alleen van den tijd der opneming berekend zijnde, terwijl de jaarlijksche som van *één millioen vier maal honderd duizend guldens*, voor rente en aflossing aangewezen, ten volle met ingang van het jaar 1826 is voldaan, zoo is hieruit eene ruimere vernietiging van het eerst opgenomen gedeelte van het kapitaal voortgevloeid, dan bij het daarstellen van de Wet van den 23sten maart 1826 [illegible] de geheele leening werkelijk zal zijn gedaan, [illegible] zal dezelve door deze ruimere aflossing, reeds weder verminderd en terug zijn gebragt op *f* 18,100,000.

De fondsen, tegen *vijf* ten honderd zijnde opgenomen, kan dit kapitaal met de som van *f* 1,400,000, jaarlijks zijn afgeloopen en geheel ingetrokken vóór het einde van het jaar 1849; terwijl, bij de gedachte Wet van den 23sten maart 1826, van de onderstelling eener *dertigjarige* voortduring is uitgegaan, zoodanig dat de afloop der leening eerst met het jaar 1855 was vooruitgezien.

Bij dit laatste uitzigt blijvende, is er mogelijkheid, om de leening, ter voorziening in verdere behoeften, eenigzins op te voeren, want, tegen eene rente van *vijf* ten honderd, kan, met de som van *f* 1,400,000, telken half jare voor de helft te voldoen, een kapitaal van *f* 20,800,000, in een tijdsverloop van *zeven en twintig en een half jaar*, worden ingetrokken.

Op den 1sten juli 1828, zullen twee en een half jaar van de jaarlijksche som van *f* 1,400,000 voldaan zijn, en het kapitaal, zoo als hierboven gezegd is, niet meer uitmaken dan de som van *f* 18,100,000; waaruit volgt, dat onder dat tijdstip nog *f* 2,700,000, op dezelfde voorwaarden als het eerste kapitaal kan worden genomen, en dat evenwel de leening met 1855 zal zijn afgeloopen.

Hiertoe strekt dan ook het aangeboden wordende Ontwerp van Wet, waarvan de bepalingen op zich zelve geene verdere toelichting behoeven, en waardoor aan de Regering het middel zal worden in handen gegeven, om de geldmiddelen der Overzeesche Bezittingen met de gevraagde verhooging der leening tot de hierboven omschreven oogmerken te onderschragen, zonder dat daarmede eenige verbindtenis, tot het eventueel dragen van grooter jaarlijkschen last, of het goedmaken van denzelven over een langer tijdvak, zal verzeld gaan, dan bij de Wet van den 23sten maart 1826 reeds was bepaald.

Tweede Vervolg van het Rapport van de Hoofd Kommissie van Landbouw aan Zijne Excellentie den Kommissaris Generaal, van den 31sten maart 1828.

Wilde saffraan (Carthamus tinctoria) (Kasoemba Java).

Proeven, tot het voortelen van deze verstof gevende bloem, in het Pekalongangsche genomen, hebben zeer wel aan de verwachting beantwoord.

Hoewel de vele droogte in de verloopen oostmousson het gewas der wilde saffraan struik zeer nadeelig geweest is, heeft nogtans een morgen land of 600 vierkante roeden 18½ pond opgeleverd, zijnde de sub-kommissie van oordeel dat bij geschikt weder het dubbele van die hoeveelheid zoude zijn geoogst.

De wilde saffraan maakt een voornamen tak van landbouw in *Egypte* uit, van waar men jaarlijks groote hoeveelheden daarvan naar *Marseille* uitvoert, ten gebruike van de laken fabrieken in *Languedoc*.

Behalve dat de bloemen tot het verwen dienen, wordt uit het zaad eene lamp-olie geperst, en gebruikt men in *Egypte*, waar op vele plaatsen gebrek aan brandhout bestaat, de struiken tot brandstof.

Een en ander doet veronderstellen dat de cultuur van de chartame wel de aandacht verdient.

Op het punt om dit algemeen verslag intedienen, ontvangen wij nog het volgende berigt van den president der sub-kommissie van *Passaroeang*, onder dato van 17 dezer, van te veel belang om hetzelve niet aan Uwe Excellentie mede te deelen, dat namelijk de aanplant van de carthamus tinctoria ook aldaar bestaat, doch onder den naam van *Kasoemba Java*, dat dezelve niet alleen zeer gezocht wordt, maar de cultuur daarvan in gemelde residentie *zeer uitgebreid* en *hoegenaamd niet vreemd is*, en men daarvan steeds eene goede recolte heeft, alsmede dat men de verfstof-gevende bloem tot voor *f* 3 het katje (⅝ pond) in het Passaroeangsche verkoopt.

Wij zullen onderzoeken of de kooplieden dat artikel naar *Europa* ten handel zenden, en zoo niet, de leden der Factorij van de Handel Maatschappij (zoo genegen om nieuwe producten voor *Europa* optesporen) van het bestaan dier verfstof op *Java* kennis geven, om dezelve tot proef naar *Europa* te zenden.

Druiventeelt.

Volgens berigten van *Bezoekie* wordt de wijnrank veel bij de dorpen te *Bezoekie* en *Banjoewoenglet* gevonden, en is er eene proeve genomen om wijn te maken, welke voor zoo ver men toenmaals konde beoordeelen wel zoude voldoen. Op het verzoek der sub-kommissie van landbouw hebben wij haar eenige voorschriften medegedeeld, voor de cultuur en speciaal voor het snoeijen van den rank, benevens voor het maken van wijn. Hiervan hebben wij ook de sub-kommissie van *Pekalongang* voorzien.

Om aan de vele aanvragen naar wijnranken te voldoen, hebben wij ontbieding gedaan der stekken van verschillende soorten van druiven van de *Kaap de Goede Hoop*. Wij hebben ook eenige ranken van *Japan*, waar goede druiven zijn, ontvangen, en enkele stekken daarvan naar *Samarang* gezonden, wachtende tot de loten houtachtiger zijn, en naar eene gelegenheid, om nieuwe bezendingen er van te doen.

Voor de druiventeelt is ons de bepaling allerdienstigst voorgekomen, die Uwe Excellentie bij besluit van den 1sten augustus 1826 no. 20, en latere besluiten gemaakt heeft, dat de Europeanen, welke in de Vorstenlanden gronden in huur nemen, buiten de cultuur van de koffij, ook proeven met andere cultures zullen moeten aanvangen, en daaromtrent met name eene proeve zullen doen met het planten van den wijnstok, waarvoor de huurders gehouden zijn eene uitgebreidheid gronds, en in allen gevalle niet minder dan drie bunders, af te zonderen.

Cocos Noten.

Mede der aandacht hoogstens waardig, om de olie, welke er van verkregen wordt, en die eene aanzienlijke bijdrage maakt tot den smallen handel van dezen Archipel, welke door *Java* en *Madura* meest daarvan voorzien wordt. Met reden dus heeft de [illegible] te *Bezoekie* deszelfs opmerkzaamheid [illegible] over den aanplant van klapperboomen; hebbende zij de regenten hare leden verzocht om de bevolking daartoe aan te sporen. Ook de sub-kommissie van *Cheribon* heeft onze behulpzaamheid verzocht om van *Bantam* tien duizend klappers ter planting te bekomen, waar na de regenten van *Cheribon* en *Koeningan* verlangden, tegen remboursement van al het kostende. De gunstige dispositie van Uwe Excellentie, om den inkoop aan den resident van *Bantam* optedragen, en de uitgaaf niet voor rekening der genoemde regenten, maar voor die van het Gouvernement te laten, vernamen wij met zeer veel genoegen, als een geschikt middel om hun te overtuigen, dat het Gouvernement alle landbouw of boomkweek wil aanmoedigen; waar door men op hunne medewerking steeds mag hopen; want zij hebben die buitendien reeds doen blijken. Van deze voordeelige omstandigheid doen wij Uwe Excellentie gaarne kennis dragen daar het haar, zoo als ons, bekend is, dat de landbouw veel kan bevorderd worden door de bemoeijenis daarmede van die bemiddelaars tusschen het Gouvernement en de Inlandsche bevolking.

Kamfer baros en Benzoin.

De heer *Verploegh* heeft ons bij het verzenden eeniger planten, in overweging gegeven, om die boomen van *Sumatra* op *Java* overtebrengen. Bedenkende dat jaarlijks jatie pitten in de bosschen gezaaid worden, en dat boomen, die een kostbaar product opleveren, dit des te meer verdienen; hebben wij naar *Padang* en *Benkoelen* om eenige vruchten of pitten en plantjes geschreven. Die bekomende zullen wij aan de sub-kommissien verzoeken om dezelve op de doelmatigste wijze te gebruiken.

Wij moeten echter [illegible] dat de kamfer baros boom hier op *Java* niet geheel naar wensch zal voortkomen, om dat men denzelven te *Sumatra* niet dan benoorden de *Linie* vindt, ook op *Borneo* niet ten zuiden derzelve, indien wij daaromtrent wel ingelicht zijn.

Jattie-boomen.

Deze voor den scheeps- en huis-bouw zoo nuttige boomen, en welke eene voorname bron van 's Gouvernements inkomsten uitmaken, verdienen ook de aandacht van degenen, onder wier toezigt het poten der jatiepitten op Java plaats vindt. Het voorbeeld dat in 's lands plantentuin te Buitenzorg bestaat, en het gevolg is van een advies van den kundigen heer *Diard*, raadt aan, om de pitten geregeld en op 2 à 3 voeten afstands te poten. Door dit te Buitenzorg te volgen, en door naderhand verdunningen door uitkapping te doen, heeft men den groei van den jattieboom vooral in lengte, en zelfs in dikte, zeer bevorderd; binnen 6 jaren heeft men daar boomen geteeld van meer dan 30 voeten lang en 6 duimen diameter.

Wij verzijen ons daarom Uwer Excellentie's aandacht te verzoeken *op de wijze van het poten of strooijen der jattiepitten*, en *het behandelen van de boomen in 's Gouvernements bosschen*, ten einde daaromtrent zoo noodig bevelen te kunnen geven.

Gambier.

Op aanvrage van de sub-kommissien van landbouw te *Pekalongang*, *Samarang* en *Passaroeang*, hebben wij ont-

bieding van Riouwsche gambier-planten gedaan, en 73 kisten, met ieder ruim 60 planten, ontvangen en onder eenige sub-kommissiën en particulieren verdeeld. Door de bijzondere zorg, waarmede de plantingen, en het toestel der kisten, benevens de verzending, door den resident van Riouw, bewerkstelligd is, zijn alle planten in den fleurigsten staat overgekomen, en door de volledige voorschriften, welke wij, door eene particuliere bijdrage, voor de cultuur bekomen hebben, en die aan de sub-kommissiën medegedeeld zijn, mogen wij verwachten dat de aangekomene gambier-struiken weeldrig zullen tieren; want hoewel de grond van Riouw, die uit roode klei, vermengd met zand en bekkels, bestaat, weinig te Java gevonden wordt, groeijen de gambier-struiken echter naar wensch in de zwarte aarde. Binnen een jaar na de vorming der plantjes kunnen reeds de proeven genomen worden om gambier te koken.

Het voortbrengen van gambier te Java, waartoe zeer vele liefhebbers bestaan, zal aan hetzelve een zeer voornaam artikel van consumptie voor den Inlander verschaffen, dat het anders van naburige eilanden zoude moeten bekomen.

Wij vermeenen, dat het voor de eilanden van den archipel *in den vervolge* voordeelig zal worden, dat Java in deszelfs eigene Indische behoeften kan voorzien, om dat men dan op die eilanden meer werk zal maken van de voorname rijstteelt, welke daar nog zoo ongevorderd is; ten bewijze waarvan alleenlijk behoeft aangehaald te worden, dat ¾ *aller ingezetenen van onzen archipel, buiten Java gevestigd*, geene ploeg, spade, noch patjol gebruiken, bij het aanleggen der velden en het cultiveren der rijst;—maar hiertoe *gaatjes in den grond steken, waarin zij eenige korrels doen*, hetwelk daarbij den zwaren arbeid, omtrent jaarlijks, baart van het omkappen van bosch gronden, daar het jonge loof der afgekapte boomen, en het onkruid in de velden, (dat zij niet kunnen uitroeijen door gebrek aan werktuigen), de rijst overgroeit en verstikt.

Het ware zeker raadzaam dat de residenten der buiten-etablissementen, waar de landbouw ongevorderd is, moeite doen om de bevolking de Javasche akkerbouw-gereedschappen te doen gebruiken;—en dit zal niet overal moeijelijk wezen. De bewoners der binnenlanden van menig eiland kennen dezelve volstrekt niet.

Er zijn voorbeelden dat zij die hebben ingevoerd zoodra men ze hen leerde kennen. Afbeeldingen zelfs daarvan zagen zij met de meeste belangstelling. Men behoeft toch ook wel voor den vervolge niet te duchten dat het meerder product van rijst, op de eilanden buiten *Java*, nadeelig voor dit eiland zal wezen. Immers is het een bekend nadeel voor een land, dat de eerste levensbehoeften duur zijn; hierdoor stijgt het arbeidsloon, dat der vruchten der nijverheid vermindert en voor de vermeerdering der bevolking nadeelig is.—De rijst is op *Java* nog veel duurder dan in het rijk van Hindostan en men vergelijke de gevolgen daarvan voor de nijverheid in beide landen.

Hennip.

De milde grond van *Java* heeft bereids bewezen, dat de Bengaalsche hennip volkomen op het eiland slaagt.

In 1826 zijn daarmede proeven genomen te Passeroeang door den secretaris *Wiesmaler*, in het Buitenzorgsche door den resident, en zeer onlangs alhier, door den heer *B. C. D. Bouwman*, welke hennipzaad heeft verkregen dat veel grooter was dan hetgeen hij van *Bengalen* bekomen en aangewend had, terwijl de struik mede ruim zoo hoog is geweest als aldaar; zijnde twee voorname bewijzen ten voordeele van de cultuur te *Java*, volgens de opgaven in een goed werk over den hennipbouw. Wij hebben thans omtrent 1 last hennipzaad bekomen, hetwelk, gevoegd bij hetgeen wij vroeger hadden en verdeeld hebben, wel toereikende zal zijn om de cultuur van hennip dadelijk tot eene zekere mate te doen aanvangen; de uitdeelingen er van zijn onverwijld gedaan.

Paat of *Goenievlas.*

Het vroeger van de Factorij der Nederlandsche Handel Maatschappij ontvangen *Paat* zaad, van welks struik voornamelijk de goenie zakken gemaakt worden, is nergens opgekomen, om dat het reeds oud was, en niet boven eenige maanden te bewaren is.

Wij hopen thans gelukkiger te zullen zijn met het geen tegelijk met het hennipzaad is aangebragt, hebbende de overvoerder geene moeite noch zorgen gespaard om hetzelve in den besten staat over te brengen.

Hij heeft zich voor eigen rekening (onder meer andere voorwerpen) van het weef getouw voor het maken der goenie zakken voorzien, waarvan wij voornemens zijn modellen te doen vervaardigen.

Het moge oppervlakkiglijk van geen belang schijnen om op *Java* zelve de benoodigde goeniezakken te vervaardigen, doch hier voor gaan jaarlijks aanzienlijke sommen gelds buiten 's lands, die wellig zouden kunnen worden gespaard, en industrie op eigen bodem aanprikkelen.

Wij hebben de meeste blijken van het verlangen der subkommissiën en van partikulieren, om in staat gesteld te worden tot het maken van genoemde zakken, waarvoor tot 20 sp. daalders per 100 stuks is betaald, terwijl de dubbele stroozakken (welke echter niet sterk genoeg zijn voor verren overvoer van producten) zoo weinig in vergelijking kosten en misschien voor den maker denzelfden arbeid veroorzaken.

Vlas.

Behalve het gebruik, dat van het vlas zelve gemaakt wordt, vervaardigt men, naar bekend is, van het zaad (lijnzaad genaamd) de lijnolie, een artikel dat ook van buiten wordt ingevoerd, en ligtelijk zal zijn te ontberen, als de cultuur van de vlas struik hier eens bestaat, daar de *Javaan* aan het persen van olie gewoon is.—Speciaal voor lijnolie wordt in *Bengalen* de vlas gebouwd, daar men alleen het zaad van de struik afneemt; en ten bewijze dat het zaad alleen genoegzame voordeelen voor den landbouwer oplevert, moge dienen, dat de lijnolie in Bengalen goedkooper is, dan zelfs de klapperolie, en dat deze aldaar door lijnolie vervalscht wordt, om de hoeveelheid van die meer waarde hebbende olie te vermeerderen.

Wij zullen de meeste zorg dragen dat het zaad doelmatiglijk worde verdeeld en gebezigd, benevens achtgeven op de zaadverwisseling, dat in Europa zoo noodig bevonden is.

Nieuwzeelandsche vlas.

Hiervan hebben wij voor eenigen tijd stekken ontboden, om de redenen in ons vroeger verslag bekend gesteld. De waarde van dit gewas kan men ook afleiden uit den overvoer naar Frankrijk, om hetzelve aldaar te cultiveren.

De heer *A. J. Bik*, assistent resident der ommelanden, twijfelde dat hij den boom daarvan bezit, en zegt dien gevonden te hebben op eene der eilanden van den Molukschen Archipel, waar de bewoners den schors of het vlas tot hunne kleeding gebruikten.

Wij vermeenen echter wel te weten, dat het nieuwzeelandsche vlas van eene struik voortkomt. Doch gelooven wij, dat de boom, die de heer *Bik* bezit, eene uitmuntende en de grootste hoeveelheid vlas oplevert.

Wij vinden dagelijks meerdere bewijzen van den onschatbaren rijkdom van het plantenrijk des Indischen Archipels, en nadere te dienen berigten kunnen hiervan de overtuiging geven.

Tarwe.

De sub-kommissie van de residentie *Soerakarta* berigt ons, dat aldaar jaarlijks 1000 pikols tarwe worden voortgebragt, en men die hoeveelheid tot 5000 pikols zoude kunnen vermeerderen. En, wat zeer belangrijk is, dat de korrels in 30 jaren geene verbastering ondergaan heeft. Zij heeft ons echter niet opgegeven tot wat einden de tarwe aldaar gesteld wordt.

Van Passaroeang wordt ons (almede door de sub-kommissie) te kennen gegeven, dat goede tarwe en rogge in het Tengersche en Malangsche wordt voortgebragt, en zelfs dat men die met de Europische kan vergelijken. Dit heeft de sub-kommissie, of wel den president derzelve, aangespoord om de bevolking van de genoemde gedeelten met den verkoop van haar graan behulpzaam te zijn, om alzoo de cultuur er van uitte breiden, door eene plaats voor het koren in 's Gouvernements pakhuizen te verleenen, en iemand van de Kommissie van landbouw, met den verkoop, voor rekening van de belanghebbenden, te belasten; gevende de sub-kommissie te dezen te kennen, dat de hulp slechts zal gevorderd worden voor het voortbrengsel van een jaar, vermits na ommekomst daarvan de Chinezen en kooplieden de tarwe en rogge, die voortgebragt zal worden, wel zullen komen koopen, en dus de bevolking met hare granen niet meer verlegen zal wezen.

Dezen huishoudelijken maatregel van den Heer Resident *Domis* hebben wij met genoegen vernomen, daar het een doelmatige stap is om gemelde cultuur aantemoedigen.

De sub-kommissie van landbouw van Pekalongang heeft ons om tarwe tot zaad verzocht.

Eene bezending is daarvan reeds aan haar geschied, en voor eene tweede wachten wij naar eene scheepsgelegenheid.

Wij dienen hier nog te noteren, dat er te Batavia 3 koren molens, en dus de middelen bestaan, om het graan voor de behoefte te malen; eene reden die ons mede aangespoord heeft om de cultuur voornoemd aantemoedigen.

Over de Rogge hebben wij [illegible] dat dezelve, zoo als wij de eer hebben opgegeven, in het Passoeroeangsche goed voortkomt en dat de cultuur er van in het Soerakartasche te niet geloopen is. Wij houden echter het voortbrengen van tarwe van veel meer aangelegenheid dan van rogge, welke weinig geconsumeerd wordt, en door de tarwe kan worden vervangen.

Wij dienen hier aanteteekenen dat de vorderingen der pogingen van de verschillende kommissiën van landbouw zeer vertraagd zijn geworden, voor zoo verre aangaat nieuwe voorwerpen van cultuur, door dien de meeste zaden en planten daartoe bij ons nog niet dan in deze dagen zijn aangebragt. Thans echter zijn wij in het bezit van vele belangrijke Japansche zaden en planten, welke laatste, en vermoedelijk ook de eerste, door de zorg van Doctor *von Siebold*, in den besten staat zijn overgekomen; daar vele, en vooral de pitten van den preciensen wasboom (die te Buitenzorg met vruchten beladen is) reeds veelal opgekomen zijn.

Voorts hebben wij het genoegen Uwe Excellentie te berigten, dat de heer *Heineken*, alhier woonachtig, aan ons wel heeft willen toezenden 4 modellen van landbouw gereedschappen, van nieuwe uitvinding in Europa zijnde, als:

Van eene *groote akkerploeg.*
Van eene *kleine akkerploeg voor het wieden in plantagiën.*
Van [illegible]
Van [illegible]

en dat sommige onzer leden het van belang genoeg geacht hebben, om de *drie* laatst genoemde modellen in het groot te laten namaken, ten einde over derzelver nut en aanwendbaarheid, voor den landbouw op *Java*, des te beter te kunnen oordeelen. Na vervaardiging en gebruik der gereedschappen, zullen wij zoo vrij zijn Uwe Excellentie met onze waarnemingen, en met de voorstellen, die er uit kunnen voortvloeijen, bekend te maken.

De heer *Heineken* heeft de gemelde modellen zelve, en zeer net, vervaardigd, benevens alles daaromtrent ten klaarste geexpliceerd, waardoor wij een zeer gunstig denkbeeld over zijne mechanieke kennis gekregen, en het raadzaam geacht hebben om denzelven, ingevolge voorstel van onzen president, te verzoeken, wel een model te willen maken van eenen *eenvoudigen* molen tot besproeijing der velden, door opwerking van het water boven deszelfs stand, een werktuig van het grootste belang, dat, ten zij met eenige onbeduidende uitzonderingen, op *Java* niet bestaat.

Wij vernemen ook dat de heer *J. Tromp* zich ten dienste van den landbouw vele moeite geeft tot het maken van modellen van gereedschappen om het water op de velden te brengen. Ook de sub-kommissie van *Cheribon* heeft ons die van twee [illegible] vondige waterraden of molens toegezegd, waarvan [illegible] *uit bamboes* is te zamen gesteld, en door de [illegible] langs-

[illegible]derland algemeener gebruikt wordt. De opvoer van water door de eenvoudigheid van het werktuig niet hoog genoeg kunnende geschieden, gebruiken zij er verscheidene boven elkander, welke gezamenlijk het gewenscht doel bereiken.

Wij hopen dat het publiek steeds meer en meer zal gevoelen, dat de pogingen om den landbouw te verbeteren en uitte breiden, derzelver belangen kunnen bevorderen en gewis zullen de aangehaalde voorbeelden, dat op het vruchtbaar *Java* de voortbrengselen van alle werelddeelen te vergaderen zijn, en niet minder het volgende, hun moed doen scheppen om derzelver ondernemingen kracht en middelen bij te zetten, en het denkbeeld uitwisschen (indien het al bestaat, hetwelk helaas in Nederland bij sommigen het geval schijnt te wezen,) dat voor het onderhavige geene krachtdadige maatregelen door het Gouvernement worden genomen en geene meerdere nog van den tijd en *gunstiger omstandigheden* te wachten zijn.

Bij besluit van Uwe Excellentie van den 6den september jl. is eene nader te bepalen som beschikbaar gesteld, welke naderhand op *f* 100,000 's jaars is bepaald, om daaruit bij voorkomende gelegendheid van 's lands wege voorschotten te verleenen, tot ondersteuning, instandhouding of uitbreiding van zoodanige landbouw ondernemingen of inrigtingen, als waarvan het belang en de nuttigheid mogt mede brengen, dat aan derzelver eigenaren de meest geschikte middelen verschaft worden om op de voordeeligste wijze de bronnen hunner nijverheid te ontwikkelen. Wij hebben aan het publiek bekend gemaakt, dat het duidelijk het ernstig verlangen van Uwe Excellentie is geweest om die gelden te doen uitschieten, zoo als ons nog nader door haar is te kennen gegeven, en dat met de *f* 100,000 's jaars voornamelijk de intentie is om den *Landbouw* te bevorderen.

Wij wenschen van harte, dat de ingezetenen de gemelde ondersteuning als een doorslaand bewijs mogen beschouwen van de genegenheid, van de zijde van het Gouvernement, om deszelfs belangen met de hunne te verbinden.—Immers in den tegenwoordigen staat der kolonie kan hetzelve niet wel ruimere [illegible] tegemoetkomingen van den lande verwachten.

Z. M. onze geëerbiedigde Koning heeft ook reeds blijken gegeven, *dat men in het vaderland de welvaart dezer gezegende gewesten ter harte neemt*, door de gunstige dispositie omtrent de middelen tot invoer van de precieuse *Fernambucco* katoen cultuur op *Java*, door de korvet *Leyden*, op de reis herwaarts, te Brazilie aantezenden, om van daar de zaden en der katoen cultuur kundige lieden over te brengen, tot bereiking van welk doel de mildste voorwaarden aan deze zijn toegestaan.

Ook de voorgenomen maatregel van Uwe Excellentie om de bevolking bij *Tjipannas* van andere diensten dan in koffij tuinen te ontheffen, om hen voor den landbouw dienstig te doen zijn, hetwelk dezelve zoo veel aangenamer en gemakkelijker zal wezen, — moet als een kenmerk worden beschouwd dat het Gouvernement [illegible] geldelijke [illegible] landbouw [illegible]

De voorbeelden en resultaten te *Tjipannas* kunnen eene nuttige strekking hebben tot aansporing voor nieuwe of min bekende cultures, als men goede resultaten daarvan verkrijgt.

Wij hebben daarom het gemeld plan van Uwe Excellentie met veel belangstelling vernomen.

Er blijft nog zeer veel te doen om al het voordeel te trekken, dat de vruchtbare grond van *Java* voor alle ondernemingen van landbouw in zoo ruime mate aanbiedt.—Uwe Excellentie gevoelt dit ten volle, en heeft daarom doelmatige bevelen gegeven om overal langs de groote wegen van gansch *Java* aanplantingen te doen van de *bixa orillana* (in het *Fransch* roucou en in het Maleisch Galinggam of kasoembakkeling genaamd) eene goede en in *Europa zeer gewilde verfstof*.—Deze uitheemsche boom groeit overal zeer weelderig, en levert het allermeeste verfzaad op, daar de vruchtdraging rijk en voortdurend is. Dezelve biedt zijne vruchten binnen een jaar, en een aantal jaren aan; de voortplanting geschiedt door het zaad en dus zoo spoedig dat men er weldra gansch *Java* mede zoude kunnen bedekken.—De taxatie door de factorij der Nederlandsche Handel Maatschappij op *f* 1 *het pond der droge koeken*, en 15 stuivers het pond der verfstof, welke niet zaamgepakt maar nog min of meer vochtig is, zoo als men die van *Ile de France* uitvoert, is aanmoedigend genoeg voor den inzamelaar der zaden, daar dit de werkman aan de wegen kan wezen, die daarvoor eene meerdere tegemoetkoming dan thans voor zijnen arbeid kan vinden), en voor den genen, die verfstof er van vervaardigt, daar weinig toestel of moeite daartoe vereischt wordt.—Wij vleijen ons dus dat de gemelde verfstof eene bijdrage zal vormen voor den Europeschen handel.

Wij zijn zoo vrij hier nog te noteren dat vele particulieren lanen met de bixa orillana hebben beplant, en het nut daarvan nu kunnende heeft, onder anderen, ons lid *Chauvigny de Blot* voorgenomen, om de inzameling te laten doen van het verfstof, welke [illegible] kunnen opleveren. Wij voorzien dat dit nuttig plantsoen zich weldra alom zal verspreiden. Wij hebben daartoe de sub-kommissien van landbouw uitgenoodigd, met ontwikkeling van het voordeel dat de bixa orillana kan opleveren. Eenigen hebben ons berigt, dat de boom in derzelver ressort veel gevonden wordt en zij dien in cultuur willen brengen, zoo dat dit de voortplanting zeer kan bevorderen.

Het besluit dat Uwe Excellentie genomen heeft, ten aanzien van het landbouw etablissement, dat in het Krawangsche zal worden opgerigt, zal gewis op het publiek eenen gunstigen indruk hebben. Men was eerst van gevoelen dat de inrigting alleen voor een 250 à 300 tal gecondemneerden zoude daargesteld worden, terwijl deze het *minste* getal wezen en het *minste* deel aan den veld arbeid nemen zullen; doch slechts voor ambachten, het vervaardigen en vernieuwen der gebouwen van het etablissement, en het bereiden van producten voor de markt, gebruikt worden. Wij hebben dan ook zoo veel mogelijk bekend gemaakt dat Uwe Excellentie onverwijld *vijftig duizend* guldens voor de uitvoering van het besluit heeft beschikbaar gesteld, en dat, naar haar gevoelen, van dit jaar nog weder eene gelijke som daarvoor gebruikt zoude worden. Men heeft zich met ons over den genomen maatregel verheugd. Vele personen gevoelen reeds het nut dat het etablissement tot vermeerdering der producten en ten nutte van den landbouw kan aanbrengen. Gesteld onder de directie van den heer *Diard*, laatstelijk inspecteur der cultuur van *Java*, kunnen de ondernemingen op het etablissement tot voorbeeld strekken voor alle takken van landbouw. De genen welke huiverig zijn om de teelt van vreemde of min bekende producten aantevangen, uit vrees van vruchtelooze pogingen en het daaruit voortvloeijende nadeel, kunnen het spoor volgen van den heer directeur *Diard*, welke den landbouw der verschillende werelddeelen door theorie en practijk van nabij kent. Degenen welke vreemde of hun minbekende culturen wenschen tot stand te brengen, kunnen dus gebruik maken van de ondervinding op het etablissement, het zij door zelfs den aarbeid nategaan, het zij door daar hunne lieden te doen onderwijzen. Voor dit einde ook, vernemen wij, dat het de doelmatige intentie van Uwe Excellentie is, dat uit elke residentie eenige personen zekeren tijd op het etablissement zich zullen gaan oefenen. Hierdoor kan op *Java* het wetenschappelijke van den landbouw ten hoogste bevorderd worden, en dit is voor vele takken van denzelven *eene noodzakelijkheid*; want waarlijk, men moet erkennen, dat zoodanige kennis op het eiland weinig gevonden wordt. Wij beschouwen om alle die redenen het van een hoog belang dat landbouw etablissementen worden opgerigt. Het verdere doel met de daarstelling derzelve vermeenen wij ook intezien, dat namelijk het Gouvernement een groot voorbeeld dient te geven om den geest van ondernemingen voor den landbouw optewakkeren, daar deze zeer weinig werkdadig is, en voor het welzijn der kolonie zoo zeer gevorderd wordt.

Het is ons zeer vereerend geweest dat Uwe Excellentie ons gevoelen wel heeft gelieven te vragen over het tot stand brengen en de inrigting der gedachte etablissementen; wij zullen ook niet nalaten om medetewerken voor de bereiking van dit heilzaam doel.

Behalve door den maatregel, welke genomen is, voor het houden van paarden en buffel markten, (zeer vrij wat de inrigtingen betreft, en aangespoord door milde bepalingen om dezelve te doen opnemen, zoo als het schenken van premien voor het fraaiste paard, buffel of koe, welke ter markt komt, en het vergunnen om daarop alle goederen zonder eenige afgave ter koop te brengen, hetwelk vele lieden en dies koopers en verkoopers naar dezelve lokt), kan aan de veeteelt en bijgevolg aan den landbouw het grootste voordeel worden toegebragt, door de uitvoering van Uwer Excellenties besluit van den 17den februari no. 17, naar aanleiding van onze voordragt genomen, bepalende:

1°. De ontbieding van eenige springhengsten van *Makasser* en *Bima*, om in de verschillende residentien van Java te worden verdeeld, tot verbetering van het ras der Javasche paarden, te welk einde door dezelve *om niet* de Inland[illegible] bevolen om te zorgen dat, *daar waar zulks kan geschieden*, de lastdragende hengsten, welke zwak en klein zijnde, het ras benadeelen, worden besneden.

2°. Het verbod van het slagten der wijfjes buffels, welke nog voor de voortteeling alsmede van werkbare mannetjes buffels, welke nog tot den landbouw geschikt zijn.

3°. De ontbieding van eene partij stieren en koeijen uit Bengalen, Botanij Baij, Suratte en zoo mogelijk uit Nederland, mede ter verdeeling op Java.

4°. En dat landen van het Gouvernement tijdelijk zullen worden afgestaan voor het aanleggen van paarden stoeterijen en veekralen.

Daar het even aangehaald besluit niet gedrukt, noch aan het publiek bekend gemaakt is, vervrijen wij ons Uwe Excellentie te verzoeken, om daartoe nog de noodige bevelen te geven, op dat de goede bedoelingen van de bepalingen, daarin vervat, des te eerder bereikt mogen worden. Ook het volgende verdient publiciteit, om te doen blijken wat van de paardeteelt voor particulieren te wachten is.

's Lands paarden stoeterij in de Preanger Regentschappen geëtablisseerd draagt bereids aanmerkelijk bij tot het verbeteren van het ras der paarden, en geeft de schoonste vooruitzigten voor den vervolge. Hiervan hebben wij de aangenaamste overtuiging verworven, uit de gedetailleerde rapporten van den directeur van het etablissement, den Rm. *Armstrong*, ontvangen. Wij gevoelden ons ook verrast, dat de *inkomsten* van het gepasseerde *jaar* de uitgaven van dat groote etablissement *overtreffen* hebben, door den verkoop van een gering getal paarden, in vergelijk van dat, hetwelk men voorzeggen mag [illegible] van het paarras, en van den dienst der kavallerie en posterijen, te gelde zal kunnen worden gemaakt.

Ten blijke dat de stoeterij niet alleen vele paarden ter verspreiding over Java oplevert, maar dat het in dezelve geteelde ras eene goede hoedanigheid bezit, behoeft men alleen lijk aantehalen dat van de 43, die in de jongste 8 maanden verkocht zijn, 7 stuks, (waaronder 3 dekhengsten en zijnde van de 7 paarden slechts een boven de 4 jaren oud), *f* 4,080 te zamen hebben gehaald, ongerekend de 6 pCt. vendusalaris.

De voordeelige vooruitzigten, die de stoeterij aanbiedt, mag men uit het volgende afmeten.

Op den 1sten januari 1827 bevatte dezelve:

11 dekhengsten.
waaronder 4 echte Arabieren.
6 dito Persianen, en
1 Nieuw-Hollander.
159 moeder paarden.
waaronder 78 bastaard van de gemelde dekhengsten en Javasche merries.
22 Makassersche dito, en
59 Javasche dito.
154 jonge paarden.
waarvan 72 bastaard hengsten.

(*Zie verder het bijvoegsel.*)

Bijvoegsel der Javasche Courant.

DINGSDAG, den 29sten April 1828.

61 bastaard merries, en
21 dito ruinen.

En één jaar later, of den 1sten januari 1828, *ongerekend den genoemden verkoop*, waren in dezelve:

16 dekhengsten.
179 moeder paarden.
205 jonge bastaard paarden, en
8 van zuiver Nieuw Hollandsch ras.

Van het voordeel om het ras der koebeesten, (wordende ook voor den landbouw veel gebezigd), te verbeteren behoeft men alleenlijk de gunstige resultaten na te gaan, welke de heeren *Fisscher*, inspecteur der koffijcultuur der Preanger Regentschappen, en ons lid *van den Berg*, daarvan hebben.

De heer *Fisscher* heeft door het croiseren der *gewone Javasche koeijen*, met eenen *Nederlandschen stier*, eene aanmerkelijke veredeling van het ras verkregen. Onder zijne talrijke koebeesten, uit deze vermenging, heeft ZEd. er thans reeds zeer dragende sterk zijn, en 5 à 6 flesschen melk geven, hetwelk, hoewel in Europa zeer gering, op Java zeer veel en drie à vier malen meer is dan Javasche koeijen geven.

De heer *van den Berg* heeft door het fokken van een paar Nederlandsche koeijen en stieren de schoonste resultaten, en eene koe, welke 3 à 4 jaren op Java is, geeft doorgaans 14 doch soms 20 flesschen melk per dag, van eene kwaliteit zoo als de melk in de Nederlanden is.—En hierbij moet men nog opmerken, dat het te Buitenzorg niet koud genoeg voor de Europesche koebeesten is;—en dat de beste weilanden in de koelere streken gevonden worden.

Wij hebben vermeend de evengemelde maatregelen van het Gouvernement hier te moeten bij elkander en in verband brengen, om Uwe Excellentie zelve in staat te stellen, zonder vele moeite, het algemeen daarvan te doen kennis dragen en om de redenen daartoe hierboven bijgebragt.

Over de verschillende voorwerpen van eerste aangelegenheid gesproken hebbende, dienen wij nog eenige woorden te zeggen, over de volgende nuttige planten, welke in 's lands plantentuin van Buitenzorg gekweekt worden, namelijk de *arowroot* en *jatropha multivida* planten.

Het nut van het voortbrengsel der wortels van de eerste behoeft geen betoog; ook niet dat de consumptie op Java en buiten bezittingen, vooral in de hospitalen en door zieken, zeer aanmerkelijk daarvan is.

Er bestaan over de 600 groote planten, in staat om duizende jonge te vormen, vermits de vermenigvuldiging zoo sterk is, dat van een 40 tal, binnen vier maanden, meer dan 600 planten voortgeteeld zijn.

De heer *Rensing*, *stads apotheker* alhier, de waarde en den hoogen prijs der arowroot kennende, heeft proeven genomen, w dit meel uit den *manioc* wortel te maken.

Uit een monster dat ZEd. ons destijds wel heeft willen vertoonen, en uit het [illegible], zijn wij van gevoelen, dat de proeve [illegible] geslaagd is; wij hebben echter den heer *Rensing* medegedeeld, dat de werkelijke arowroot plant te Buitenzorg gevonden wordt, en op zijn verzoek om daarvan eenige plantjes te bekomen, ten einde te trachten uit den arowroot wortel het meel van dien naam te maken, en dezelve voortteteelen, indien zulks slaagt, zijn wij zoo vrij geweest aanvraag daarom te doen, welke reeds voldaan en door de verzochte uitdeeling gevolgd is.

De *jatropha multivida* brengt binnen het jaar vruchten voort, waaruit eene *medicinale olie* geperst wordt, die in Europa, en speciaal in Engeland, thans zeer getrokken is, en boven de castor olie gesteld wordt.

De plant vermoedelijk alleenlijk in deze residentie en niet verder bestaande, daar dezelve voor niet lang geleden van *Ile de France* is overgebragt, hebben wij eenige pitten uitgedeeld, hopende daarvan nog ruimer te zullen worden voorzien om dezelve over Java te verspreiden.

Eenige hebben wij aan genoemden heer *Rensing* gegeven, die een gedeelte geplant heeft, en de andere tot eene proef voor het persen van olie zal laten dienen.

Hoe gering deze voorwerpen voor den handel en voor de consumptie mogen wezen, verdienen dezelve toch wel de aandacht; zij vormen ligtelijk bijdragen voor beide, en *alles kan het in groote massa daartoe dienen*.—Zoodanig is ons gevoelen ook met zeer vele voorwerpen, welke wij op Java wenschen in cultuur gebragt te zien, *zonder nogtans met velen meerder te bedoelen, dan om eene zekere uitbreiding aan derzelver teelt te geven*.

Wij mogen niet nalaten hier ten slotte te vermelden, dat ons lid, de heer Doctor *Fritze*, zich vele moeite geeft om *medicinale gewassen* te verzamelen en aanteekweeken, en er het nut van te leeren kennen; een doel, op hetwelk misschien te lang geen genoegzame acht is geslagen.

President en Leden der hoofd-commissie van landbouw,
C. M. BAUMHAUER.
Ter ordonnantie van dezelve.
De Secretaris,
J. E. DE STURLER.

SCHEEPSBERIGTEN.

BATAVIA.

Aangekomen.

April 25—schip *Zeemans Hoop*, P. Kraag, van Amsterdam den 20sten december 1827, met Zr. Ms. troepen passagiers; de heer Vermeer en vrouw. *April* 26—brik *Clementine*, Abdul Rachman, van Cheribon den 25sten april.—schip *Arinus Marinus*, J. Hahn, van Rotterdam den 6den januari. *April* 27—bark *Experiment*, J. F. Grum, van Patitan den 12den april.—dito *Radjah Walie*, P. Rough, van Padang den 19den dito, passagiers: de heeren J. du Puij, J. du Puij en D. Munro.—Eng. schip *Caroline*, R. Le Hare, van Ditmans Land den 17den maart.

Vertrokken.

April 25—schoener *Helen*, T. W. Whittle, naar Padang.
April 26—brik *Prins van Oranje*, J. J. de Meirs, naar Antwerpen, passagier: mevrouw E. Gevaerts.

SAMARANG.

Aangekomen.

April 22—brik *Twee Gebroeders*, Intje Bansan, van Rembang, passagiers: de heeren C. R. en J. W. Mente.—Eng. brik *Catharina*, A. D. Santa Maria van Batavia.

Vertrokken.

April 20—Z. M. schoener *Polux*, luit. der 2de klasse C. W. Willeges, naar een kruistogt.
April 21—schip *Jessij*, R. Mackle, naar Pekalongang.
April 22—Arab. schoener *Iris*, Sarif Alie Bin Hoesin, naar Sumanap.—Maleische brik *Wilhelmina*, Maas Agoos Koentjoong, naar dito.

SOERABAIJA.

Aangekomen.

[illegible]

[illegible]

April 20—Z. M. brik *Siwa*, luit. der 1ste klasse J. Ligtvoet, kruisstellende om de oost.
April 22—schip *Mercurij*, C. Brodie, naar Samarang, passagiers: de heer C. Burlet, mevrouw J. M. Ditre weduwe Reep en 1 kind.—brik *Dorothea*, A. Riggs, naar Rembang, Samarang en Batavia, passagiers: de heeren D. N. Raftapulo, P. Zorres en Abrahams.

ADVERTENTIEN.

Te Batavia is voor het Gouvernement scheeps ruimte benoodigd, tot den overvoer naar Padang en Benkoelen, van 36 man troepen en 84 bannelingen.

De gadinghebbenden worden verzocht hier voor inteschrijven, en hunne inschrijving billetten aan den ondergeteekenden intezenden voor of op den 1sten mei aanstaande. Het schip zal vervolgens binnen 14 dagen moeten zeilen.

BATAVIA, den 24sten april 1828.
De Directeur van 's Lands Producten en Civiele Magazijnen,
J. C. REINST.

—De Resident van Batavia, als daartoe behoorlijk geautoriseerd, maakt bij deze bekend, dat ten zijnen burele op Weltevrede, eene inschrijving is geopend voor de levarantie van:

3 stellen nieuwe wagentuigen van zessen.
17 dito dito, van vieren.
25 kartuigen, en
3 brieven post-karren,

[illegible] tezenden, als wanneer dezelve, des morgens precies te 9 ure, in hunne tegenwoordigheid zullen worden geopend, en tot de publieke uitbesteding zal worden overgegaan.

BATAVIA, den 25sten april 1828.
De Resident voornoemd,
BESIER.

—De Resident van Batavia, als daartoe behoorlijk geautoriseerd, adverteert mits deze, dat op woensdag den 30sten dezer aanstaande, door den Assistent Resident te Buitenzorg, voor rekening van den lande, publiek zal worden verkocht het gebouw, vroeger gediend hebbende tot magazijn van materialen aldaar; benevens het daar achter staande steenen gebouw, ingerigt geweest voor eene smederij.

BATAVIA, den 26sten april 1828.
De Resident voornoemd,
BESIER.

—Ingevolge verkregene magtiging van den Directeur van 's Lands Producten en Civiele Magazijnen, is eene inschrijving geopend tot het vervoeren van 950 koijangs zout naar Japara en Joana uit het hoofd-depôt Paradesie, residentie Rembang, als:

[illegible]

De overvoer van dit zout zal moeten zijn afgeloopen vóór het doorkomen der westmousson; en in den loop der maand juni ten minste 50 koijangs te Japara zijn aangebragt.

De billetten tot de inschrijving zullen met inachtneming van het bepaalde bij het provisioneel reglement op de uitbestedingen, voor den 15den mei aanstaande, moeten ingezonden worden aan het bureau van den Resident van Japara, alwaar nadere inlichtingen des noodig te bekomen zijn, zullende op dingsdag den 15den mei, des voormiddags te 10 ure, aldaar tot de opening worden overgegaan.

De gegadigden worden mits dien uitgenoodigd om hunne inschrijvings billetten intezenden, en de te houden uitbesteding op den voornoemden dag en tijd te komen bijwonen.

JAPARA, den 21sten april 1828.
De Resident van Japara en Joana,
DE VOGEL.

—De Resident van Tagal brengt bij deze ter

van een iegelijk, dat ten zijnen kantore eene inschrijving is geopend, voor de uitbesteding van het gewoon onderhoud van het residentie-huis te Tagal. Die gading maken kunnen hunne inschrijvings billetten van heden, tot en met den 3osten dezer, op de secretarie dezer residentie inzenden, als op welken dag de inschrijving gesloten en de billetten geopend zullen worden; het bestek en conditien van deze uitbesteding zullen van heden af aan op het residentie bureau ter lezing liggen.

TAGAL, *De Resident voornoemd,*
den 18den april 1828. VAN DE POEL.

—De waarnemend Resident van Rembang, als daartoe behoorlijk geautoriseerd, maakt bij deze bekend, dat van heden af door hem eene inschrijving is geopend, tot het leveren van tachtig koijangs rijst, ten dienste dier residentie; de gegadigden worden dien ten gevolge verzocht, hunne inschrijvings billetten ter secretarie der residentie, voor of tegen ultimo mei aanstaande, te willen inzenden. *De waarnd. Resident voornd.*

REMBANG, *den 19den april 1828.* J. B. DE SALIS.

EDICTALE CITATIEN.

Alzoo het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indië, aan den advokaat Mr. *J. Ruardi Tresling*, agerende voor en van wege de weeskamer te Batavia, voor en namens de weeskamer te Soerabaija, in hoedanigheid als administrerende den insolventen boedel van wijlen *C. J. A. Dekker*, heeft verleend appointement van appel met citatie bij edicte;

Zoo is het, dat ik ondergeteekende waarnemend deurwaarder en gezworen exploiteur bij gemeld hoog geregtshof, bij deze voor de eerste maal dagvaard alle bekenden en onbekenden, die eenig regt, actie of pretentie op voornoemden boedel vermeenen te hebben, om op woensdag den 4den juni aanstaande, ter rolle van gemeld hof te compareren, des morgens te 8 ure, en te aanhooren zoodanigen eisch en conclucie als de impetrant voornoemd zal willen doen en nemen.

Aldus gepubliceerd en geafficheerd, na voorgaanden klokslag, van de puije van het raadhuis alhier, den 28sten april 1828. *De waarnemend deurwaarder voornd.*

H. F. SCHOUTEN.

VERKOOP VAN GOEDEREN.

A. Michiels presenteert te koop eene Amerikaansche fraaije koets; een dito vis à vis; eene Engelsche barouchette; eene dito Brusselsche.

—Per de brik ZEPHIR, kapt. *Flemming*, is aangebragt edammer en goudsche kazen, [illegible] jenever, stoelen, enz. bij

WATTENDORFF, HIPP EN ZIMMERMAN.

—Te koop, het zeer schoon gelegen en bijzonder wel ingerigt woonhuis, voorzien van alle mogelijke gemakken, genaamd Daalzigt, staande even boven Tanabang, benevens het land daartoe behoorende, te bevragen bij

WATTENDORFF.

—Bij de gebroeders *Beijnon* zijn te bekomen beste Manilla cigaren.

—Op zaturdag den 24sten mei aanstaande, zal ten huize van den regent te Soerabaija verkooping worden gehouden van eenige paarden uit de bekende stoeterij van den heer *van Haak*, bestaande uit *hengsten* en *merries* van echt en drie en vier malen gecroiseerd *Arabisch ras* zoo wel tot rijpaarden als voor stoeterijen geschikt, alles van schoone haren, fraai geteekend en zonder de teekenen of merken, welke bij den Inlander voor slecht gehouden worden.

SOERABAYA, *De waarnemd. vendumeester,*
den 22sten april 1828. G. MOOYAART.

—Nieuw [illegible] bij
WATTENDORFF, HIPP en ZIMMERMAN.

—Pas aangebragt versche gras-boter en haring, puike hammen, zoetemelksche, komijne- en edammer kazen, rookvleesch, roode, madera- en andere fijne wijnen, seltzer, fachner en gilnauer water, hollandsche cigaren, voorts nog te bekomen solosche bendij en wagen tuigen, dito lijsels, manilla cigaren, etc. etc. bij

SCHERIUS en KEMP.

GEBOORTEN.

Heden beviel voorspoedig van eene dochter, de geliefde echtgenoot van A. CARON.

SAMARANG, *den 17den april 1828.*

—Heden verloste voorspoedig van een zoon, *M. C. Molij*, geliefde echtgenoot van J. DE LASASSIE,

SOERABAIJA, *den [illegible] april 1828.* *Kapitein.*

NAGELATEN BOEDELS.

Allen die iets verschuldigd zijn aan, of te vorderen hebben van wijlen den weledelgestrengen heer majoor *L. Le Clercq*, gelieven daarvan opgifte te doen, binnen zes weken, aan den ondergeteekenden testamentairen executeur.

MAGELANG, *14 april 1828.* F. W. H. SMISSAERT.

—Op den 13den april overleden te Borobodhor, de weledelgeboren heer *J. Kmpscher*, 1ste luitenant bij het 2de bataillon der expeditionaire afdeeling infanterie.

Alle degenen, die iets van den overledenen te vorderen hebben of verschuldig zijn, worden verzocht hiervan binnen twee maanden opgave te doen aan de ondergeteekenden. De kommissarissen in den boedel

MAGELLANG, J. T. VOGEL, *1ste luit.*
16 april 1828. L. LE BRON DE VEXELA, *luit.*

VERTREKKENDE PERSONEN.

Kapitein *F. Döring* vertrekt naar Nederland.

—*Johannes Zacharias Smitt* vertrekt naar Nederland.

VERTREKKENDE SCHEPEN.

De stoom-boot VAN DER CAPELLEN zal geregeld vertrekken, als volgt:

Van Batavia naar Samarang:

Op Zaturdag den 3den mei.
Dingsdag den 13den mei. } *des morgens te 7 ure.*
Zaturdag den 31sten mei.

Van Batavia naar Soerabaija via Samarang:

Op dingsdag den 13den mei.

Van Samarang naar Batavia:

Op donderdag den 8sten mei.
Maandag den 26sten mei. } *des middags te 6 ure.*
Donderdag den 5den juni.

Op de reizen naar en van Samarang zal dezelve Tagal aandoen en aldaar alleen voor passagiers slechts een uur vertoeven.

Passage in de kajuit met tafel:

Van Batavia naar Tagal en Samarang . . *f* 120.
Van Samarang naar Tagal. . . . . 80.
Van Dito naar Soerabaija. . . . . 120.
Van Batavia naar dito. . . . . 200.

Ieder passagier kan een bediende franco vracht mede nemen, voor ieder een daarenboven *f* 10.

Passage op dek, zonder tafel *f* 20.
Vracht van zilver geld, ½ pCt.
Dito van koper dito, 1 dito.
Dito van goederen, even als met andere vaartuigen.

THOMPSON, ROBERTS en CO.

BATAVIA, *den 24sten april 1828.*

—The Steam-Boat VAN DER CAPELLEN will be dispatched regulary, as follows:

From Batavia to Samarang

On Saturday 3d May.
Tuesday 13th ditto. } *at 7 A. M.*
Saturday 31st ditto.

From Batavia to Sourabaya, calling at Samarang

On Tuesday 13th May.

From Samarang to Batavia.

On Thursday 8th May.
Monday 26th ditto. } *at 6 P. M.*
[illegible] will touch at Tagal, remain an hours for Passengers only and proceed.

Cabin Passage including Provisions:

From Batavia to Tagal and Samarang . . *f* 120.
« Samarang to Tagal . . . . – 80.
« Ditto to Sourabaya . . . . – 120.
« Batavia to Sourabaya . . . . – 200.

Each Passenger allowed one servant, and to pay *f* 10 for every one additional.

Deck Passengers, without Provisions, *f* 20.
Freight on Silver money . . . . – ½ pCt.
« on Copper ditto. . . . . – 1 pCt.
« on Goods at the same rate as on other vessels.

THOMPSON, ROBERTS and CO.

BATAVIA, *24th April 1828.*

VERSCHILLENDE BEKENDMAKINGEN.

Te huur, het huis van den heer *Kiliaan*, achter Weltevrede; te bevragen bij PEITSCH.

BATAVIASCHE WEDLOOP SOCIETEIT.

Algemeene vergadering op donderdag den 1sten mei 's avonds te 7 ure, in het lokaal van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

BATAVIA, *De Secretaris,*
den 28sten april 1828. W. A. KEUCHENIUS.

BATAVIA RACING-CLUB.

[illegible] the 1st of May next, at [illegible] of the Batavia Society of Arts and Sciences.

BATAVIA, W. A. KEUCHENIUS,
the 28th of April 1828. *Secretary.*

—Op voordeelige voorwaarden te huur of te koop, een huis en erf, gelegen op Struiswijk, laatst bewoond door den heer *Ruardi Tresling*, te bevragen bij

BATAVIA, *25 april 1828.* A. GEVERS.

—Te huur, met primo juni aanstaande, een huis, gelegen aan de Moordenaarslaan, zijnde hetzelve thans bewoond door den heer *Speet*, te bevragen bij

J. J. VAN BRAAM.

—*P. van der Hilst* heeft tot zijne gemagtigden verzocht en aangesteld de heeren gebroeders *Beijnon*.

—Een ieder die eenige vordering heeft ten laste van het schip STAR, kapt. *Ch. Hoyle*, wordt verzocht dezelve dadelijk ter vereffening intezenden ten kantore van

BROUWER, NOLTHENIUS en Co.

BATAVIA, *den 28sten april 1828.*

TE BATAVIA TER LANDS DRUKKERIJ.